

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มี ความมุ่งหมายที่จะสำรวจและศึกษารวบรวมรายชื่อสิ่งพิมพ์ทางคาน
ชนมธรรมนิยมประเพณีไทย แล้ววิเคราะห์ประเมินคุณค่าสิ่งพิมพ์ดังกล่าว พร้อมกับจัดทำสาระ
สังเขปและครุขันธ์ค้นเรื่องราว ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อบรรณารักษ์ นักศึกษา นักวิจัย และผู้
ค้นคว้าทางคานชนมธรรมนิยมประเพณีไทย และเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง

วิธีการที่ใช้ เป็นการวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) โดยสำรวจ
จากสิ่งพิมพ์ที่มีอยู่ในหอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กับหอสมุดแห่งชาติ ส่วนการ
ประเมินคุณค่าของสิ่งพิมพ์นั้น ได้ใช้วิธีทางบรรณารักษศาสตร์เป็นหลัก และได้เน้นเฉพาะสิ่ง
พิมพ์อันคัมภีร์แรก (Primary Sources) และสิ่งพิมพ์อันคัมภีร์รอง (Secondary Sources)
เท่านั้น

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยศึกษาจากสิ่งพิมพ์ทั้งหมด 129 เรื่อง ซึ่งเป็นสิ่งพิมพ์ทางคานชน-
มธรรมนิยมประเพณี 55 เรื่อง สิ่งพิมพ์ทางคานประวัติศาสตร์ 60 เรื่อง ซึ่งรวมถึงสิ่งพิมพ์
จากจารึก 91 หลัก จดหมายเหตุ พระราชพงศาวดาร และตำนาน สิ่งพิมพ์จากรวณคดี
14 เรื่อง ทำให้ได้ทราบว่า คานวัฒนธรรมและชนมธรรมนิยมประเพณีนั้น ไทยมีวัฒนธรรม
อันเป็นเอกลักษณ์ของตนเองซึ่งสืบต่อกันมาแต่โบราณ แต่ก็ได้วิวัฒนาการไปตามกาลเวลา
ชนมธรรมนิยมประเพณีดังกล่าวได้แก่ ขอห้าม จารีตประเพณี ขนบประเพณี ธรรมเนียม
ประเพณี ประเพณีสืบต่อ ประเพณีนิยม และสมัยนิยม

เอกสารสิ่งพิมพ์ทางคานชนมธรรมนิยมประเพณีไทย มีมากพอสมควร ทั้งที่เป็น
สิ่งพิมพ์ทางคานนี้โดยเฉพาะ และที่มีปะปนอยู่ตามสิ่งพิมพ์ทางคานประวัติศาสตร์ รวณคดี
และตำนานดังกล่าวแล้ว สิ่งพิมพ์เฉพาะคานชนมธรรมนิยมประเพณีไทยนั้น มีมากพอสมควร
ซึ่งได้เริ่มจัดพิมพ์ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นลำดับมา ทางหอ
พระสมุดวชิรญาณจัดพิมพ์ขึ้นเพื่อรักษาของเดิมมิให้สูญไป โดยตระหนักถึงหน้าที่ของหอพระสมุดวชิร

ว่า มีใช้จัดพิมพ์อย่างเคียวเท่านั้น จะต้องเผยแพร่ออกไปสู่ปวงชนอย่างกว้างขวางด้วย ซึ่งทำให้เกิดประเพณีการพิมพ์หนังสือแจกในงานศพ งานมงคล และงานพระราชพิธีสำคัญต่าง ๆ เป็นที่น่าสังเกตว่า สิ่งพิมพ์เหล่านี้เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระราชพิธีเสียเป็นส่วนใหญ่ ส่วนประเพณีของชาวบ้านทั่วไปนั้น เคยลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์วิษณุญาณวิเศษ ซึ่งต่อมาได้รวบรวมพิมพ์เป็นเล่ม สิ่งพิมพ์ที่ให้รายละเอียดได้คือ ส่วนใหญ่เกี่ยวกับพิธีพระบรมศพ พิธีบรมราชาภิเษก พิธีโสกันต์ และการพระราชกุศลต่าง ๆ สรุปแล้วสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวกับประเพณีพื้นเมืองหรือท้องถิ่นต่าง ๆ ของไทยยังมีจำนวนน้อย

สิ่งพิมพ์ทางค่านวรมณคดีที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีที่ได้เลือกสรรมาศึกษานี้ ฉบับที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับประเพณีต่าง ๆ ได้คือ คือ เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน รามเกียรติ์ ที่แต่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ และที่แต่งสมัยกรุงศรีอยุธยา ฉบับที่นำศึกษาเช่น บุนนาค คำฉันท์ พระนิพนธ์บางเรื่องของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ ลิลิตพระลอ วรรณคดีเหล่านี้มีค่าควรแก่การศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณีไทยได้คือ ถึงแม้จะแต่งขึ้นเพื่อรสแห่งความไพเราะของภาษาก็ตาม

ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีกล่าวปะปนอยู่ในสิ่งพิมพ์ทางประวัติศาสตร์นั้นมีมาก ซึ่งได้แก่สิ่งพิมพ์ที่เป็นพระราชพงศาวดาร จดหมายเหตุ สิ่งตีพิมพ์จากจารึกต่าง ๆ สำหรับเรื่องราวที่กล่าวไว้ในพระราชพงศาวดารแต่ละฉบับนั้นคล้ายคลึงกันมาก แต่บางฉบับมีข้อปลีกย่อยเกี่ยวกับประเพณีบางอย่างที่น่าสนใจ ส่วนจดหมายเหตุนั้นรายละเอียดในเรื่องเดียวกันจะมีมากน้อยหรือแตกต่างกันแล้วแต่ประสบการณ์หรือความสนใจของผู้บันทึก และเป็นที่น่าสนใจเชื่อถือได้มาก เพราะผู้บันทึกได้รู้เห็นเหตุการณ์เอง หรือได้จากการสอบถามเป็นสำคัญ ส่วนพระราชพงศาวดารนั้นได้คัดลอกหรือบอกเล่าสืบต่อกันมา จึงอาจมีข้อผิดพลาดได้ง่าย สิ่งตีพิมพ์จากจารึกน่าเชื่อถือได้มากเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพราะจารึกเหล่านั้นจะลบออกหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขยากมาก ส่วนสิ่งพิมพ์จากตำนานนั้นเชื่อถือได้น้อยกว่า ทั้งนี้เพราะเป็นเรื่องราวที่ได้เล่าสืบต่อกันมา แต่ก็มีมูลเหตุแห่งความเป็นจริงอยู่บ้าง

พระเพณีที่มีกล่าวในสิ่งพิมพ์เหล่านี้ พอจะแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิต และประเพณีเกี่ยวกับสังคม ประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิตนั้นได้แก่ ประเพณีที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยชีวิตในครอบครัว เริ่มแต่การตั้งครรภ์ การคลอดบุตร การอยู่ไฟ การตั้งชื่อบุตร

การเลี้ยงดูบุตร โกงจุก บวชนาค แต่งงาน ปลูกเรือน พิธีศพ การกุศลต่าง ๆ ส่วนประเพณีเกี่ยวกับสังคมได้แก่ เรื่องที่เกี่ยวกับส่วนรวมในสังคมนั้น ซึ่ง เกี่ยวเนื่องกันทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม ซึ่งได้แก่ งานพิธีต่าง ๆ งานรื่นเริง การกุศล การปกครองบ้านเมือง

สิ่งพิมพ์ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต สรุปลงแล้วยังมีน้อย เฉพาะสิ่งพิมพ์ที่ก่อนสมัยของพระยาอนุমানราชชนแทบจะหาไม่ได้เลย เช่นประเพณีเกี่ยวกับการตั้งครมภ์ การคลอดบุตร การเลี้ยงดูบุตร เป็นต้น และที่พอจะหารายละเอียดได้บ้าง ก็มีแต่เฉพาะที่กล่าวไว้ในหนังสือวรรณคดีเท่านั้น ที่มีไต่บันทึกลงไว้ว่าจะเห็นว่าเป็นเรื่องที่รู้จักกันอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องบันทึกลงไว้ เพราะได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา แต่เมื่อคนไทยหันมานิยมตามแบบชาวยุโรป ประเพณีดั้งเดิมเหล่านั้นถูกทอดทิ้งไป นานเข้าก็เลือนรางจกจ่าอะไรไม่ได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย แต่ก็เป็นที่น่ายินดีว่าสมัยหนึ่งคณะกรรมการหอพระสมุดวชิรญาณได้เล็งเห็นถึงคุณประโยชน์ของประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้ เกรงจะสูญหายไปจึงได้จัดพิมพ์ขึ้นไว้ ถึงแม้ส่วนใหญ่จะเป็นพระราชพิธีก็ตาม

สิ่งพิมพ์ประเพณีเกี่ยวกับสังคมทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวมมีมากพอใช้ โดยเฉพาะที่เนื่องด้วยส่วนบุคคลได้แก่เรื่อง พิธีต้อนรับพระพิพัฒน์สัตยา ขอราชการ ราชเสวก ขบวนพยุหยาตรา แต่มีหลายพิธีที่ปรากฏแต่ชื่อพิธี ไม่มีรายละเอียดว่าได้ประกอบพิธีอย่างไร พิธีเหล่านี้ได้เคยกระทำกันในสมัยกรุงศรีอยุธยาตามที่มักกล่าวในพระราชพงศาวดาร จดหมายเหตุหรือจากวรรณคดี ประเพณีที่เนื่องด้วยส่วนรวมนั้นมีเอกสารมากพอประมาณ แต่รายละเอียดของประเพณีต่าง ๆ จะมีเฉพาะแต่ที่เคยปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ประเพณีใดที่เคยปฏิบัติกันตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้วได้เลิกไปในสมัยเดียวกัน จะหารายละเอียดได้ยาก ประเพณีหลายอย่างปรากฏแต่ชื่อเท่านั้นว่าเคยได้จัดทำกันในเคื่อนใดบ้างที่หายสาบสูญไปอาจเป็นเพราะเห็นว่าไม่มีประโยชน์ที่จะปฏิบัติสืบไป และหลังจากบ้านเมืองเสียหายจากสงคราม พ.ศ. 2310 แล้ว เอกสารเกี่ยวกับพิธี เก่าถูกไฟไหม้หรือสืตามบุคคลใดก็ไม่ได้เรื่องราวละเอียดนัก จึงได้เลิกไป

พิธีต่าง ๆ ที่ได้ปฏิบัติกันมาจนเป็นประเพณีแล้วเลิกไป แต่พอจะหารายละเอียดของเรื่องราวพิธีนั้น ๆ ได้บ้าง ได้แก่ พิธีตุลาการ พิธีภัทรบท พิธีอาศวยุช พิธีไล่น้ำ พิธีบุษยาภิเษก พิธีสัมพันธกรณี พิธีจองเปรียง พิธีพรมศาสตร์ พิธีชานยเทาะห์ พิธี

กวนข้าวทิพย์ พิธีควารাত্রี พิธีอาพาธพินาศ พิธีทูลน้ำล้างพระบาท พิธีกะติเกยา พิธีจักรพรรดิราชาราช พิธีเบิกโฆลอนทวาร พิธีแซง พิธีสุตะระทะกาล พิธีมงคลวิลาสมหาเถระ พิธีมหาภูมิบาลตัดไม้ขมนาม หรือพิธีปฐมกรรม พิธีมหาสมณุตมาภิเษก พิธีโสกันต์ พิธีคเชนทร์ศวसनาน พิธีทอดเชือก พิธีคามเชือก พิธีเคณฑะ พิธีเนเวียนพระโคกินเลี้ยง พิธีตรียัมพวาย พิธีลงสรง พิธีรคเจตร

ประเพณีที่ได้เลิกปฏิบัติไปแล้ว และเรื่องราวรายละเอียดของประเพณีนั้นหาแทบไม่ได้หรือหาไม่ได้เลยได้แก่ พิธีมัชฌมกรรม พิธีอุคมกรรม พิธีอาจารย์ภิเษก พิธีก่งคราวยะ พิธีเบญจพิช พิธีปรายาจิต พิธีสนานลาไฟ พิธีเบิกไฟ

ประเพณีที่ได้เคยปฏิบัติกันมาแต่อดีต แต่ได้เลิกไป ต่อมาได้จัดกันอีกบ้างบางโอกาส ได้แก่พิธีต่อน้ำพระพิพัฒน์สัตยา พิธีเสด็จเสียบพระนคร ขบวนพยุหยาตราทางสถลมารคและชลมารค พิธีกลบภัตตรสุมเพลิง ซึ่งจัดทำขึ้นเมื่อมีบุคคลภายในเขตพระบรมมหาราชวัง ในพระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กล่าวไว้ว่า "ซึ่งพอพราหมณ์ให้ฤกษ์หั่งพิธีกลบภัตตร" นอกจากนี้มีพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

ประเพณีที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณโดยมิได้เลิกหรือเสื่อมสูญไป ส่วนใหญ่เป็นพิธีที่เกี่ยวข้องด้วยพุทธศาสนาและงานรื่นเริง ได้แก่ พิธีสารท พิธีวิสาขบูชา เข้าพรรษา ลอยกระทิป์ กฐิน สงกรานต์ บวชนาค หล่อเทียนพรรษา

ประเพณีที่กำลังจะเสื่อมสูญไป ได้แก่ การอยู่ไฟ โคนจุก ทำขวัญ ก่อพระเจดีย์ทราย ปลุกเรื่อนหอ

ขอเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้มิได้รวมถึงประเพณีอีกหลายประการ ผู้วิจัยต่อไปจึงน่าจะศึกษาประเพณีเกี่ยวกับการแต่งกาย ประเพณีของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย คติชาวบ้านซึ่งรวมถึง คติ คำพังเพย สุภาษิต ปริศนา นิทานพื้นเมือง ประเพณีการเล่นพื้นเมือง นอกจากนี้ ควรศึกษาประเพณีต่าง ๆ การศึกษาแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่าง เช่น พิธีแต่งงาน การปลุกเรื่อนหอ พิธีศพ และการใช้โครงร่างของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ประเมินคุณค่าสิ่งพิมพ์สาขาวิชาอื่น เช่น พุทธศาสนา ศิลปกรรม และการช่างของไทย เป็นต้น